

V. I. LENIN ȘI POLONIA

I. C. CHIȚIMIA

De obicei, marile personalități științifice și politice capătă cu vremea linii grave și rigide de statuie, prin abstractizarea ideilor acestora și cristalizarea lor într-un sistem filozofic și ideologic: darwinism, marxism, leninism, etc. Unii cercetători se ocupă de greutatea creierului, de forma deosebită a craniului lor, alții se referă la modul insolit de viață, datele biografice devin uneori romanțioase și ființa vie a omului se șterge, luându-i locul în mintea mulțimilor o simplă efigie, cu relief în bronz rece.

Există însă și situații, când omul viu însoțește mereu pe savant sau geniu, unda vieții persistă, moștenirea intelectuală nu se osifică, ci rămîne cu anumită fluiditate de circulație și de refacere vie. Un asemenea om a fost Vladimir Ilici Lenin, în complex social și uman. Faptul poate fi demonstrat și în ce privește relațiile sale cu Polonia și cu o serie de personalități poloneze.

Lenin a rămas încontinuu o ființă plină de umanitate și lipsită de rigiditate și de poză, cîștigîndu-și simpatia și apoi devotamentul celor cu care a venit în contact, oameni simpli sau oameni cu renume. N-a știut ce-i crisparea în momente grele și nici n-a admis emfaza și protocolul exagerat, în situații oficioase. A dovedit calm, tărie și ținută de bărbat mare; a trăit și s-a complăcut în ipostaze dintre cele mai diferite, perfect omenești, dovedind că era omul cu gesturile cele mai naturale. Prin 1895, cînd se întorcea din străinătate, cu materiale ilegale în fundul dublu al valizei, nu manifestă nici o neliniște la controlul amănunțit al vameșilor; altădată se distrează cînd, așezîndu-se pe scaunul unui portar, pierde din ochii unui polițist care-l urmărea. Peste cîțiva ani (1897) este trimis în exil la Șușenskoe, în Siberia, și aci petrece cîțiva ani, în mijlocul țăranilor, care îl îndrăgesc, îl iau cu ei la vînătoare și devine omul lor învățat. Scriitorul englez Herbert Wells îl vizitează, în 1920, la Kremlin, și-l consideră visător ca un poet. De aceea, planurile lui politice îi păreau utopice. Lenin studiase însă profund proiectele de nouă construcție socială și timpul nu l-a dezmințit.

În ce privește poporul polon, de la început acesta a ocupat un loc însemnat în strategia revoluționară a lui Lenin. În primul rînd, revoluționarii ruși intraseră în legătură cu cei poloni, în cercuri ilegale, în închisori și exil, în emigrație, și colaborarea revoluționară se baza pe relații directe și personale.

În al doilea rînd, regatul polon congresist de sub ocupația țaratului avea un număr de însemnate centre industriale cu un proletariet care începuse din vreme să manifeste vigoare și agresivitate revoluționară, în frunte cu Ludwik Waryński și alți ideologi, încît în revoluția din 1905, numărul muncitorilor greviști poloni a constituit 1/3 din totalul muncitorilor intrați în grevă în imperiul țarist, deși ei nu formau decît 1/7 din totalitatea muncitorimii întregului imperiu¹. De fapt, Lenin a atras atenția asupra modului exemplar de luptă al muncitorilor de la Łódź, precum și asupra faptului că „dacă energia și tăria în luptele greviste [...] s-ar fi manifestat peste tot în Rusia ca în raioanele Petersburg și Varșovia, atunci numărul general al greviștilor ar fi fost de două ori mai mare”².

În al treilea rînd, Lenin a intuit ceea ce n-a înțeles nimeni momentan, și anume că mișcarea revoluționară de tip internaționalist a proletarietului polon va fi susținută, în cazul special al ocupației țariste, de lupta de eliberare națională a întregului popor polon și de aceea, împotriva ideilor exprimate, de pildă, de Roza Luxemburg³, a conceput alianța muncitorilor cu țărăimea și sprijinirea mișcării naționaliste de esență burgheză a unui popor subjugat. El își exprimă atitudinea personală în articolele, publicate în „Gazeta Robotnicza”, „Pismo Dyskusyjne”, organe ale Partidului Social-democrat Polon, începînd cu anul 1912, și în alte scrieri, apărute ulterior. În lucrarea *Despre dreptul popoarelor la autodeterminare*, redactată în februarie-mai 1914⁴, Lenin afirmă clar: „În fiecare naționalism burghez al unui popor oprimat există un conținut democratic general îndreptat împotriva opresiunii și tocmai acest conținut este, desigur, sprijinit de noi [...]”.

Lenin avea viziunea desfășurării evenimentelor și bănuia că înseși regimurile de ocupație vor fi silite să promită poporului polon reînființarea statului, ceea ce, în fond, au făcut în 1916 atît Austro-Ungaria cît și regimul țarist, fapt pe care Lenin l-a demască imediat, criticînd și atitudinea eronată a unor social-democrați, tentați de promisiune, și de ideea păcii⁵. El vedea limpede lucrurile, căci în războiul civil s-a înrolat de partea revoluționarilor ruși un mare număr de polonezi (cca. 100.000)⁶.

Vladimir Ilici Lenin și-a dat seama că robia națională ușurează apropierea claselor conducătoare de mase sub lozincă națională și poate duce la separatism în lupta proletarietului; de aceea a emis din timp și a susținut în con-

¹ Cf. S. Kalabiński, *Polska w planach strategii rewolucyjnej Lenina*, în „Życie Warszawy”, XXVII, 1970, nr. 81, 5–6 aprilie, p. 3.

² Lenin, *Полное собрание сочинений*, ed. V, t. XIX, Moscova, 1961, p. 377–406; cf. și *Lenin o Polsce i o polskim ruchu robotniczym*, Varșovia, 1954, p. 121.

³ Polemica lui Lenin cu Roza Luxemburg în special în lucrarea *О праве наций на самоопределение* în *Сочинения*, ed. V, t. XXV, Moscova, 1961, p. 255–320; versiunea polonă, Lenin, *Dzieła*, t. XX, Varșovia, 1951, p. 417–483.

⁴ Vezi Lenin, *Сочинения*, ed. V, t. XXV, Moscova, 1961, p. 255–320; vezi și considerațiile recente ale lui Wl. Machejek, *Leninizm-Rewolucja-Polska*, în „Życie Literackie”, XIX, 1969, nr. 45, 9.XI, p. 1.

⁵ Cf. Lenin, *op. cit.*, ed. V, t. XXVII, Moscova, 1962, p. 246–249: *Despre pace fără ane-xiuni și despre independența Poloniei*; *ibidem*, p. 252–266: *Revoluția socialistă și dreptul popoarelor la autodeterminare (teze)*; *ibidem*, t. XXX, Moscova, 1962, p. 17–58: *Rezultatele discuției despre autodeterminare*.

⁶ Wl. Machejek, *op. cit.*, p. 1.

tinuare ideea dreptului de autodeterminare al popoarelor subjugate, împotriva, bunăoară, părerii lui Bucharin care chiar la Congresul al VIII-lea al PCR (b), din martie 1919, spunea: „Eu vreau să se recunoască dreptul la autodeterminare numai pentru clasa muncitoare“¹.

În finalul lucrării amintite despre dreptul la autodeterminare Lenin scria: „Egalitatea în drepturi a popoarelor, dreptul popoarelor la autodeterminare, unirea muncitorilor tuturor popoarelor — iată programul în problema națională, pe care îl impune muncitorilor marxismul, îl impune experiența lumii întregi și experiența Rusiei“².

Iar în iulie 1920, în timpul existenței Comitetului Revoluționar Provizoriu al Poloniei creat la Białystok, Lenin se adresează cu o telegramă lui Feliks Dzierżyński și îi atrage atenția să se lase pământul acaparat cu forța din moșiile latifundiarilor și țăranilor cu pământ puțin, nu numai acelor muncitori cu brațele și „cu orice preț să se încerce unirea lor“³.

Vladimir Ilici Lenin a emis, de fapt, teorii nu numai pe baza documentării de bibliotecă și de arhivă, ci și prin cunoașterea directă a oamenilor și a realității. În ce privește Polonia, el a avut posibilitatea să ia contact cu diferite personalități, să le cunoască gândurile, sentimentele, să-și manifeste franc ideile, să trăiască o vreme pe teritoriul polon, între intelectuali și oameni simpli și să-și câștige o mare simpatie, aceștia ocrotindu-l și dându-i tot sprijinul în activitatea sa ilegalistă. De fapt, aci a rămas vie imaginea unui om de luptă comună, nu a unei personalități politice care conducea cu diplomatie lupta de la distanță sau din spate. A cunoscut direct, sau a apreciat din scris, oameni de știință, ideologi și scriitori poloni: pe revoluționarii G. Krzyżanowski, Feliks Kon, Jan Promiński (și familia) deportați ca și el la Șusenskoe sau în apropiere⁴, pe Julian Marchlewski⁵, Feliks Dzierżyński⁶, Kazimierz Przerwa Tetmajer, Jan Kasprowicz, Stefan Żeromski, Jan Brzozowski⁷ și alții. Pe mulți din ei i-a cunoscut în emigrație.

În acest sens, nu întâmplător, înainte de primul război mondial, Lenin are convingerea că poate conduce în singuranță lupta proletarietului, împo-

¹ Lenin, *Z referatu o programie partyjnym na VIII Zjeździe RKP(b)*, în *Lenin o Polsce*, p. 447.

² Lenin, *Сочинения*, t. XXV, p. 320; idem, *Dziela*, t. XX, p. 483.

³ *Lenin o Polsce*, p. 386 (telegramă inedită din 31.VII.1920).

⁴ Cf. Jerzy Szperkowicz, *Towarzysze zesłania*, în „*Życie Warszawy*“, XXVII, 1970, nr. 94, 21 aprilie, p. 3: Lenin s-a întâlnit aci cu deportații poloni, iar familia Promiński, fiind săracă a fost ajutată de el și de Nadeжда Krupskaja din punct de vedere material. Jan Promiński a păstrat pînă la moarte, survenită în 1923, în timp ce încerca să se întoarcă în patrie, fotografia, lui Lenin cu dedicația „Tovarășului Promiński, în amintirea anilor 1897—1900, petrecuți împreună“.

⁵ Vezi și Norbert Michta, *Marchlewski a literatura*, în „*Życie Literackie*“, XX, 1970, nr. 12, 22 martie, p. 7.

⁶ Cu F. Dzierżyński s-a întâlnit la Paris, încă din 1911, cu prilejul Consfăturii membrilor Comitetului Central al Partidului Social democrat Muncitoresc Rus, inițiată de Lenin și desfășurată între 28 mai și 4 iunie; F. Dzierżyński a reprezentat Partidul Social democrat polon și a colaborat cu Lenin în spiritul ideilor bolșevice; cf. *Lenin o Polsce*, p. 124 (notă schimbată între Lenin și Dzierżyński în timpul dezbaterilor).

⁷ Pe Przerwa Tetmajer și Kasprowicz i-a cunoscut direct în timpul șederii la Cracovia, între 1912 — și 1914, iar pe Żeromski și Brzozowski prin intermediul lui Gorki, cf. și articolul redacțional *O stosunku Lenina do literatury*, din „*Życie Literackie*“, 22.III.1970, p. 7).

triva regimului țarist, de pe teritoriul Poloniei, părăsește Parisul și se instalează la Cracovia, aproape de Rusia și de ziarul „Pravda”, în condițiile mișcării revoluționare în plină intensificare.

Vladimir Ilici a apărut la Cracovia într-o sîmbătă la 22 iunie 1912, după cum notează ziarul „Czas”, din 23.VI.1912. Instalarea la Cracovia, în Hotelul Victoria (azi inexistent), a fost precedată de o scrisoare a Ludmillei Stall, președinta filialei de la Paris a Asociației pentru Ajutorarea Deținuților Politici, cu sediul la Cracovia, către secretarul Asociației, anume Sergiusz Bogocki care îndeplinea și funcția de redactor a organului asociației, „Więzień Polityczny”¹. I se recomanda să se îngrijească de primirea și instalarea lui Lenin. Interesant este faptul că o dată cu instalarea lui Lenin, care venea de la Paris cu Nadejda Krupskaia, este pregătită și primirea de la Varșovia a unui valoros scriitor, Kazimierz Przerwa Tetmajer, mai tîrziu un fervent ocrotitor și un devotat al lui Lenin. Se ia, deci, un contact imediat cu persoane de încredere.

Șederea pînă la izbucnirea primului război mondial, la Cracovia și în localitatea Poronin din Tatra, în apropiere de Zakopane, localitate unde scriitorul și profesorul universitar Jan Kasprowicz, cu care a intrat în legătură, avea o mică vilă, a fost din cele mai fructuoase în activitatea lui Vladimir Ilici și a lăsat aici unele din cele mai vii și frumoase amintiri.

La 4 iulie 1912, Lenin s-a mutat de la hotel la o casă de oameni și anume în locuința lui Jan Florczyk, urmaș al unui strămoș albanez, luat prizonier de Jan Sobieski sub zidurile Vienei, în expediția de despresurare a orașului de asediul turcesc din 1683. Lenin se întreținea cu plăcere cu Jan Florczyk, cu rude ale acestuia, asculta cu atenție relatările despre întîmplările lor diverse: un Florczyk scăpase, ca prin minune, de spînzurătoare în revoluția polonă din 1863, un altul fusese arestat în 1905 și petrecuse ani de exil în Siberia². Soția lui Jan Florczyk, Anna Florczyk, a păstrat ca pe un lucru de valoare, fișa de închiriere, completată de ea singură, și a predat-o, în ultimul război, unui din comandanții unităților sovietice de eliberare a Cracoviei, maiorului Șt. Šćukin, astăzi fișa aflîndu-se în Muzeul Lenin din Moscova. Sora ei, Zofia Nowak, cu locuința actualmente în Rabka din voivodatul Cracoviei, povestește și azi, cu lux de amănunte, despre șederea lui Lenin la Cracovia³, despre camerele ocupate împreună cu familia Zinoviev, cu mobilă modestă, două paturi de fier, două mese, cîteva scaune și rafturi cu cărți, despre numeroasele vizite primite din partea multor polonezi. În septembrie 1912 Lenin s-a mutat în casa Ludwika Torbe - Schnitzerowa din str. Lubomirski și aci a rămas pînă la plecare, în 1914, ocupîndu-se de aproape cu redactarea ziarului „Pravda” și cu dirijarea acțiunii PCR(b).

Atitudinea tipică de om și simpatia de care Lenin s-a bucurat la Cracovia, se vede și din tabloul expresiv pictat de Eugeniusz Eibisch, în care Vladimir Ilici stă de vorbă cu studenții poloni.

² Cf. Zbigniew Rózkowicz, *Lenin w Krakowie*, în „Życie Warszawy”, 18—19 ianuarie, 1970, p. 3.

² Cf. Zb. Rózkowicz, *art. cit.*, p. 3.

³ Zb. Rózkowicz, *art. cit.*, p. 3.

Dar la izbucnirea primului război mondial, Lenin a fost arestat de autoritățile locale la Poronin și închis la Nowy Targ, sub motivul ridicol al spionajului în favoarea Rusiei țariste. Sau autoritățile austriace procedau în chip pervers, sau Lenin își dusesese activitatea atât de tainic, încât guvernul austriac nu știa bine ce să creadă. Acuzația era însă gravă; atunci s-a făcut dovada spiritului de ocrotire de care era înconjurat Lenin. O serie de personalități printre care și scriitorii Jan Kasproicz, Kasimierz Przerwa Tetmajer, Stefan Żeromski, Wł. Orkan, a intervenit pentru eliberare. Cuvîntul lui Kasproicz a atîrnat greu și Lenin, eliberat după cîteva zile din arest, a venit la el să-i mulțumească. „Ni s-a părut — relatează Maria Kasproicz, soția poetului — foarte simpatic, înțelept, nespuns de simplu în comportare”¹. Lenin a plecat în grabă în Elveția, părăsindu-și toate lucrurile, diverse obiecte, haine, cărți, manuscrise, o parte din ele în seama unor devotați prieteni. Aceste lucruri s-au găsit în mare măsură după primul război mondial. Dar înainte de a aminti despre ele, să vedem cum a răspuns Lenin la sollicitudinea lui Kasproicz. După Revoluție, în ianuarie 1920, Maria Kasproicz, de origine rusă, l-a rugat prin două scrisori identice, dintre care una trimisă prin România, pe adresa simplă „Kremlin, Moscova, Lenin“, să îngăduie mamei și sorei sale să vină de la Leningrad, unde se găseau în situație grea, în Polonia. Mărturisește că, în condițiile politice de atunci și în relațiile Poloniei cu noua putere sovietică, nu avea nici o speranță să-i parvină lui Lenin vreuna din scrisori sau să se rezolve ceva favorabil. Și totuși, la primirea scrisorii, în aprilie, Lenin i-a răspuns imediat printr-o telegramă trimisă prin Estonia: „Am primit scrisoarea Dumneavoastră acum două zile. Vor fi date toate dispozițiunile ca să se ușureze familiei Dumneavoastră plecarea din Rusia. Pașapoartele au și fost eliberate“. Într-adevăr cele două femei, despre care nu se mai știa nimic, au sosit în curînd în Polonia, iar Maria Kasproicz notează: „Am păstrat în inima mea recunoștința lui Lenin, omul, care știa să-și aducă aminte“.

În legătură cu lucrurile sale, unele au rămas ascunse în localitatea Poronin din Tatra, unde se află azi un Muzeu Lenin, și au fost retrocedate în parte, la cerere, în 1924. Alte materiale privind Conferința de partid de la Praga din 1912 sau munca de redacție la ziarul „Pravda“, precum și un număr de cărți, au fost transmise Uniunii Sovietice în 1933. Scriitorul polon Adam Grzymała-Siedlecki, decedat nu de multă vreme, a salvat o parte din bibliotecă și manuscrisele lui Lenin, recuperîndu-le de pe piața anticariatului imediat după primul război mondial și depunîndu-le la Biblioteca Municipală din orașul Bydgoszcz, de unde au fost transmise la Moscova după ultimul război. O mare parte din materiale au fost depuse și ascunse pentru păstrare, fără nici o înregistrare, pentru a nu fi descoperite, la Muzeul Czartoryski de la Cracovia. Aci au fost găsite de-abia după ultimul război, în 1953, și se află acum în Arhiva Centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.². Între materiale se află hîrtii care ajută la identificarea unor

¹ Cf. Roman Szydłowski, *Polski portret Lenina*, în „Życie Literackie“, XX, 1970, nr. 16, 19 aprilie, p. 5.

² Cf. și Silviu Podină, *Evocări ale unei activități titanice*, în „Scinteia“, 22 martie 1970, p. 4.

articole ale lui Lenin apărute în „Pravda“, fără semnătură. O carte a lui Lenin rămasă la Poronin, în Polonia, semnată și adnotată de el, a ajuns în ultimul război la Berlin, de aci a călătorit la Muzeul regional din Rostov și acum se găsește în aceeași Arhivă Centrală de la Moscova. Astfel, urmele, materialele și amintirile lui și despre Lenin, din timpul șederii în Polonia, s-au adunat progresiv și fondul acestora crește mereu.

Desigur, influența lui Vladimir Ilici Lenin în mișcarea ideologică și în literatura polonă a fost însemnată, ca la multe popoare, și s-au făcut tot felul de cercetări.

Imaginea însă cea mai frumoasă, amintirea ceva mai vie, lăsată în urmă de el a fost aceea a unui om înțelept, lipsit de austeritate, uman și cald în sentimente, stimat de polonezii cu care a venit în legătură. Până azi se simte aci că nu este o personalitate rigidă de istorie, ci un om care s-a mișcat și pare că se mișcă și azi printre oameni.